

Слободяник, Ю.Б. Проблеми обліку основної діяльності лізингових компаній [Текст] / Ю.Б. Слободяник, Ю.О. Хоменко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2009. – №3. – С. 165-169.

УДК 339.187.62

Проблеми обліку основної діяльності лізингових компаній

Юлія Борисівна Слободяник

завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ» (м. Суми),

кандидат економічних наук, доцент

Юлія Олексіївна Хоменко

магістр з обліку і аудиту

Анотація. Проаналізовані проблеми обліку основної діяльності лізингових компаній. Запропоновані шляхи його удосконалення.

Ключові слова: лізинг, облік лізингових операцій, фінансова звітність.

Постановка проблеми. Одним з найпоширеніших у світовій практиці способів технічного оснащення і оновлення основних засобів господарюючого суб'єкта виступає лізинг. Це складна синтетична форма господарських зв'язків, що містить у собі елементи купівлі – продажу, кредиту, оренди, прокату, продажу в розстрочку. Популярність лізингу як форми посередництва на ринку об'єктів капітального інвестування пояснюється можливістю для лізингоодержувача відмовитися від банківського кредитування з одночасною економією обігових коштів підприємства, розширенням сфери діяльності, освоєнням нових сегментів ринку для виробника (постачальника) предмета лізингу та розвитком інфраструктури ринку за рахунок мережі обслуговуючих підприємств.

В умовах недостатності в Україні інвестиційних ресурсів, високих показників зношеності основних засобів, лізинг, як форма капіталовкладень, викликає підвищену зацікавленість. Проте, відсутність чіткого розмежування

лізингу та оренди, нерозвиненість оперативного лізингу, розбіжності щодо визнання лізингу фінансовим згідно облікового і податкового законодавства, відсутність підтримки розвитку довгострокових угод лізингу призводять до стримування розвитку вітчизняного ринку лізингових послуг, а в умовах економічної кризи – до його згортання.

Ототожнення національною обліковою системою категорій «лізингу» та «оренди», розгляд лізингових (орендних) операцій з позиції суб'єкта, для якого їх здійснення не є профільною діяльністю, та розробка на цій основі єдиного порядку облікового відображення предметів лізингу, доходів та витрат за лізинговими операціями, призводить до змішаного подання показників основної, іншої операційної та інвестиційної діяльності у основних формах фінансової звітності лізингових компаній, та, як наслідок, – зниження її якості: порушення вимог зрозумілості та доречності. Це унеможливує використання фінансової звітності як інформаційного джерела для отримання об'єктивних результатів при проведенні фінансового аналізу лізингової компанії. Відсутність єдиної схеми обліку основної діяльності лізингової компанії породжує інваріантність її розкриття у звітності та призводить до порушення ще однієї її якісної характеристики – зіставності.

Лізингові компанії виступають активними учасниками ринку позикового капіталу, а їх звітність – постійний об'єкт аналізу з боку потенційних та фактичних інвесторів. Провідні компанії ринку публікують річні звіти, для підтвердження достовірності звітної інформації проходять добровільний аудит, частина з них підпадає під дію норм законодавства щодо обов'язкового аудиту та проходять аудит двічі (хоча це не може вважатися економічно доцільним), – вони мають змогу підвищити впевненість користувача у достовірності фінансової звітності, але в ситуації, коли звітність не задовольняє потреби користувачів щодо доречності, зрозумілості та зіставності, навіть за високого рівня достовірності, вона не може вважатися корисною. Адже не виконується основне призначення ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності – надання користувачам повної, правдивої та неупередженої

інформації щодо фінансового стану, результатів діяльності та руху грошових коштів суб'єкта господарювання.

Отже, удосконалення організації обліку діяльності лізингових компаній є завданням підвищення якості національної облікової системи та засобом сприяння розвитку ринку лізингових послуг в Україні.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблемам розвитку лізингу присвячені праці багатьох учених-економістів, таких як Н. Внукова, В. Газман, Л. Горемикін, Н. Коваленко, В. Комаров, М. Лещенко, Б. Луців, О. Грищенко та ін. У більшості робіт проводиться аналіз загальних обсягів і структури лізингових операцій, проблем розрахунку лізингових платежів, вартості укладених угод. Проте, ґрунтовних розробок щодо організації обліку і звітності лізингових компаній поки що не існує.

Мета статті полягає у дослідженні проблем обліку основної діяльності лізингових компаній і розробці пропозицій щодо його удосконалення.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Лізинг у всьому світі використовується для швидкого та ефективного оснащення підприємств новою технікою та технологіями. В даний час на ринку лізингових послуг функціонують близько 100 країн світу, переважна частина яких – країни, що розвиваються, де лізинг розгортається прискореними темпами, особливо при придбанні промислового обладнання, транспортних засобів тощо. Розширення лізингового ринку є об'єктивним за умов інтернаціоналізації виробництва і фінансової сфери, дає можливість імпортувати обладнання багатьом країнам з доволі обмеженими ресурсами. Лізинг є більш надійним при виконанні фінансових зобов'язань, ніж інші форми фінансових інвестицій. Він не лише полегшує інвестування імпорту промислового обладнання, але і дозволяє забезпечити передачу технологій з промислово розвинутих країн до країн, що розвиваються.

Згідно Господарського кодексу України, лізинг – підприємницька діяльність, спрямована на інвестування власних або залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або

набувається ним у власність за дорученням і погодженням із лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [1].

За даними Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців», станом на 01.01.2009 року в Україні зареєстровано 208 лізингових компаній, кількість договорів фінансового лізингу становить 9766, а їх сукупна вартість – 9,98 млрд. грн. [2].

Частка лізингу у фінансуванні капітальних інвестицій в Україні за станом на 01.01.2009 року складає 1,7 %, а його вклад у формування ВВП України – близько 0,3 %, хоча обидва показники суттєво погіршилися внаслідок розгортання економічної кризи (див. рисунок 1).

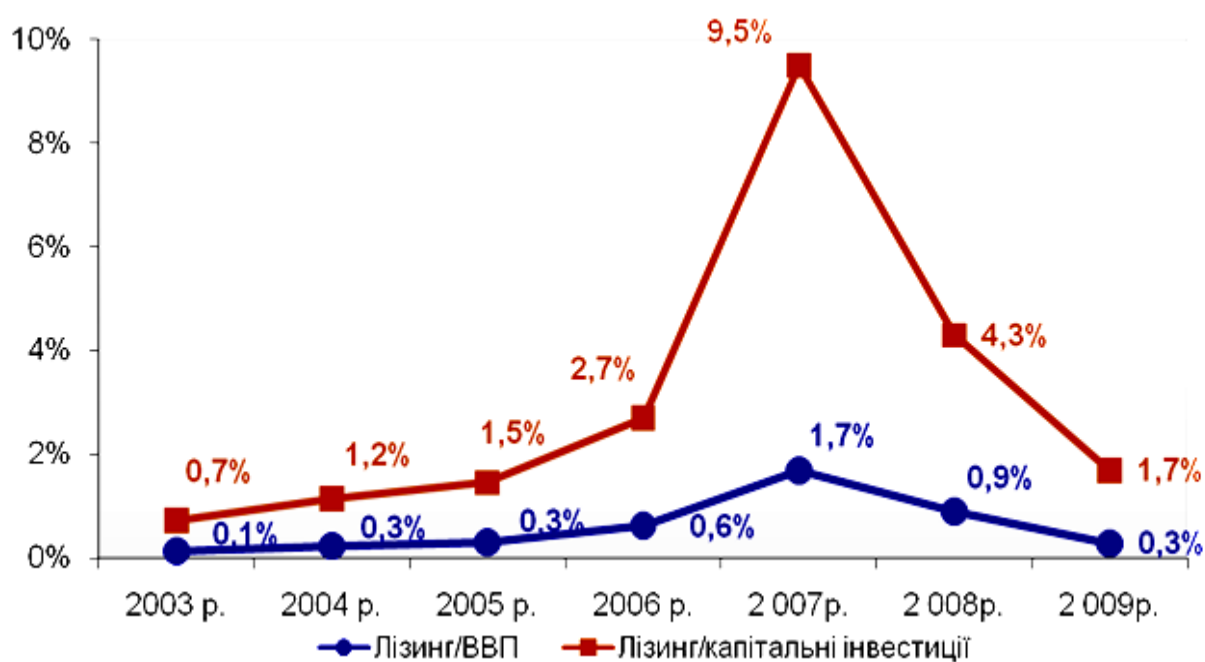

Рисунок 1 – Динаміка рівня проникнення лізингу в економіку України [2]

Серед договорів фінансового лізингу переважають угоди в галузі транспорту, сільського господарства та будівництва, що пов'язано зі стрімким розвитком цих галузей у 2007 році.

При фінансуванні лізингових операцій власні кошти лізингових компаній не виступають основним джерелом, а складають лише 21,75 %, найбільшу ж питому вагу займають банківські кредити (47,10 %).

Для ринку лізингових послуг України не характерна і довготривалість лізингових угод, з їх сукупної вартості угоди строком 2-5 років займають найбільшу питому вагу – 53,69 %, 37,38 % вартості займають договори строком 2-10 років, 5,64 % – договори строком менше 2-х років, і лише 3,3 % – договори строком більше 10 років [2].

Слід зазначити, що традиційно національною обліковою системою не розмежовувалися поняття лізингу та оренди, і, відповідно, той факт, що для лізингової компанії надання таких послуг є основною діяльністю, а не інвестиційною (як для інших юридичних осіб), також не враховувався.

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про оренду необоротних активів, а також розкриття її у фінансовій звітності визначено Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» від 28.07.2000р. (який в усіх суттєвих положеннях відповідає його міжнародному аналогу – Міжнародному стандарту бухгалтерського обліку 17 «Leases», який перекладено українською мовою також як «Оренда»). Але вітчизняним обліковим законодавством не передбачений нормативний документ, яким би окремо регулювався облік саме лізингових операцій, а пункт 2 положення передбачає поширення його норм на всі підприємства, установи та організації незалежно від форми власності (крім бюджетних установ), які здійснюють орендні (лізингові) операції [3].

Проведений ґрунтовний аналіз чинних законодавчих, нормативних актів і практичного досвіду роботи вітчизняних лізингових компаній свідчить про значні проблеми в правовому, податковому і обліковому аспектах. В цій статті зупинимось більш детально на організації обліку лізингових компаній, що має низку недоліків:

- 1) ототожнення П(С)БО 14 лізингових операцій з орендними, відображення основної діяльності лізингової компанії у фінансовій звітності як інвестиційної;

2) відсутність єдиної схеми обліку основної діяльності лізингової компанії;

3) неузгоджене внесення змін до усіх пов'язаних стандартів та вимога П(С)БО 14 відображати передачу предмета фінансового лізингу лізингоодержувачеві з визнанням іншого доходу (від реалізації необоротних активів) та інших витрат (собівартості реалізованих необоротних активів), в той час, як рахунки для відображення таких операцій (згідно старої редакції типового плану рахунків субрахунок 742 «Дохід від реалізації необоротних активів» та субрахунок 972 «Собівартість реалізованих необоротних активів») було виключено, а П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу та припинена діяльність» – змінено схему обліку реалізації необоротних активів, з визнанням вже не інших (інвестиційних) доходів та витрат, а іншого операційного доходу та інших операційних витрат [4]; в обох випадках не враховується той факт, що для лізингової компанії така передача є основною діяльністю, а не іншою операційною (згідно П(С)БО 27), і тим більше – не інвестиційною (згідно П(С)БО 14 та П(С)БО 4);

4) вимога згідно П(С)БО 14 «Оренда» визнавати найбільш суттєву статтю доходів лізингової компанії – дохід у складі лізингових платежів за договорами фінансового лізингу – як фінансовий дохід, а дохід від іншого напряму основної діяльності – послуг оперативного лізингу – як дохід від іншої операційної діяльності, собівартість же наданих лізингових послуг – як інші витрати операційної діяльності;

5) відсутність механізму обліку витрат виробництва (надання) послуг лізингу лізинговими компаніями і позбавлення останніх можливості проводити калькулювання їх собівартості, аналіз і контроль витрат за напрямами діяльності (фінансовий, оперативний лізинг та послуги додаткового сервісу);

б) відсутність схем обліку повернення, викупу предметів фінансового лізингу в обліковому законодавстві;

7) неузгодженість П(С)БО 14 та МСБО 17 в аспектах оцінки дебіторської заборгованості при передачі предметів фінансового лізингу лізингоодержувачеві (міжнародний стандарт передбачає використання в обліку

для оцінки дебіторської заборгованості суми валових інвестицій в оренду, національний – передбачає оцінку за чистими інвестиціями);

8) неможливість використання фінансової звітності для проведення об'єктивного економічного аналізу в частині показників оцінки:

- майнового стану (якщо предмети фінансового лізингу відображаються в складі основних засобів, а дохід від основної діяльності – як інший операційний або інвестиційний, то результати обрахунку показників оцінки стану і ефективності використання основних засобів (коефіцієнти надходження, оновлення, вибуття, зносу, приросту, фондівдачі) не будуть відображати реальну ситуацію);
- ліквідності (при відображенні предметів фінансового лізингу як основних засобів відсутня можливість порівняння активів груп, виділених за ознакою ліквідності, з відповідними їм за терміном погашення групами пасивів для обрахунку коефіцієнтів ліквідності, адже фактично такі предмети входять до групи повільно ліквідних (як товари), але відображаються на балансі як важколіквідні (як основні засоби));
- ділової активності (показники оборотності передбачають використання для розрахунків або чистого доходу від реалізації, або собівартості реалізованої продукції, але дані показники не формуються у фінансовій звітності лізингових компаній за існуючих схем обліку);
- рентабельності (при розрахунку коефіцієнтів рентабельності активів, капіталу та діяльності використовується показник чистого доходу, який згідно схеми обліку основної діяльності не формується; а при розрахунку коефіцієнта рентабельності продукції, передбачається відновлення показника фінансового результату основної діяльності за даними Звіту про фінансові результати (шляхом віднімання доходу від іншої операційної діяльності та додавання інших операційних витрат) та порівняння

його з витратами такої діяльності, які включають поряд з адміністративними та витратами на збут, собівартість реалізованої продукції, робіт послуг, при змішаному ж поданні основних та інших операційних або інших (інвестиційних) доходів та витрат та відсутності сформованого показника собівартості, втрачається економічний зміст показників форми, та, відповідно, об'єктивність і практична значущість розрахунків за її даними);

9) порушення якісних характеристик доречності та зрозумілості фінансової звітності лізингових компаній при її підготовці згідно чинних вимог П(С)БО, внаслідок того ж змішаного подання показників основної діяльності та інвестиційної або іншої операційної.

Крім цього, на практиці має місце часткове дотримання положень П(С)БО 14, зокрема при визнанні доходу в складі лізингових платежів фінансовим, але поряд із цим не використовується запропонована стандартом схема розподілу фінансового доходу між звітними періодами, предмети фінансового лізингу класифікуються як товари відповідно до їх суті, а при їх передачі визнається не інший дохід (інвестиційний), а дохід від реалізації товарів (основний). Така модель обліку основної діяльності дає можливість більш об'єктивно розкривати інформацію у формі № 1 «Баланс», але не дає можливості визначити фінансовий результат основної діяльності без використання аналітичних даних, крім цього не має змоги проводити об'єктивний аналіз фінансового стану компанії при обрахунку показників рентабельності та ділової активності.

Ситуація, коли кожною лізинговою компанією будується своя модель обліку основної діяльності, яка усуває ті або інші недоліки порядку обліку згідно національних П(С)БО повністю або частково, породжує інваріантність розкриття інформації у фінансовій звітності, отже порушується ще одна якісна характеристика останньої – зіставність.

Висновки. В якості удосконалення обліку основної діяльності лізингової компанії вважаємо за необхідне виокремити два варіанти вирішення проблем – поточний і перспективний.

Поточне вирішення облікових проблем полягає у наступному:

1) відмова від схем обліку операцій фінансового лізингу, запропонованих національною обліковою системою, реалізація яких призводила до порушення принципу превалювання сутності над формою та якісних характеристик зрозумілості, доречності та зіставності показників фінансової звітності;

2) впровадження альтернативної схеми обліку лізингових операцій, основними рисами якої є: облік предметів фінансового лізингу як товарів, відображення доходу від реалізації предметів фінансового лізингу при їх передачі як доходу від реалізації робіт, послуг, відображення лізингових платежів за договорами оперативного лізингу та доходу в складі лізингових платежів за договорами фінансового лізингу як доходу від реалізації робіт, послуг, відображення вартості переданого у фінансовий лізинг об'єкта та інших витрат у зв'язку з виконанням договорів оперативного та фінансового лізингу як витрат виробництва.

В перспективі пропонуємо внести до плану рахунків наступні зміни:

1) рахунок 70 перейменувати на «Доходи від основної діяльності» з введенням додатково субрахунків «Відсотки одержані» (для відображення частини незаробленого фінансового доходу, що визнається в якості доходу від надання лізингових послуг у відповідному звітному періоді) та «Інші доходи основної діяльності» (для відображення доходу від надання послуг оперативного лізингу, компенсації лізингоодержувачем понесених лізингодавцем витрат, інших доходів від основної діяльності, що не можуть бути віднесені до жодного з наявних субрахунків рахунку 70);

2) ввести до рахунку 90 «Собівартість реалізації» субрахунок 905 «Виконання договорів лізингу» для включення до складу витрат звітного періоду собівартості наданих лізингових послуг.

Список використаної літератури.

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] / Режим доступу : www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15.

2. Дослідження ринку лізингу України за 2008 рік [Електронний ресурс] / Українське об'єднання лізингодавців. – Електрон. дан. (1 файл). – 2008. – Режим доступу : www.rla.com.ua/files/Leasing%20market%20in%20Ukraine%202008%20ukr.pdf.
3. Про затвердження положення (стандарту) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» : наказ Міністерства фінансів України від 28 липня 2000 р. № 181 [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.zakon.nau.ua/doc/?code=z0487-00.
4. Про затвердження положення (стандарту) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу та припинена діяльність» : наказ Міністерства фінансів України від 7 листопада 2003 р. № 617 [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.zakon.nau.ua/doc/?code=z1054-03.

Слободяник Ю.Б., Хоменко Ю.А. Проблемы учета основной деятельности лизинговых компаний

Аннотация. Проанализированы проблемы учета основной деятельности лизинговых компаний. Предложены пути его усовершенствования.

Ключевые слова: лизинг, учет лизинговых операций, финансовая отчетность.

Slobodyanik Y.B., Khomenko Y.A. Problems of account of basic activity of leasings companies

Annotation. Analysed problems of account of basic activity of leasings companies. Offered ways of his improvement.

Keywords: leasing, account of leasings operations, financial reporting.